

Nauka, kształcenie

I Kongres „Niemieckie badania naukowe nad Polską”

Germanistyka dla niewidomych

Stypendia GFPS

Spotkania stypendystów

Jubileusz 25-lecia istnienia GFPS

Program stypendialny „Dialog Międzykulturowy”

Program stypendialny „20 lat pokojowych rewolucji”

Spotkania dyskusyjne na temat Polski i stosunków polsko-niemieckich

Cykl debat publicznych „Pomyśleć Europę od nowa”

Spotkania Polsko-Niemieckie w Niemieckim Muzeum Historycznym w Berlinie

Cykl seminariów na temat funkcjonowania fundacji w Polsce i w Europie

Konferencja „Pamięć dla przyszłości. Droga do europejskiej kultury pamięci”

Polska–Niemcy–Europa. Konferencja z okazji 60 rocznicy powstania Republiki Federalnej Niemiec

Nauka, kształcenie

I Kongres „Niemieckie badania naukowe nad Polską”

W lutym 2009 roku w Darmstadt miało miejsce istotne wydarzenie podsumowujące stan prowadzonych w Niemczech badań nad problematyką polską. W ciągu ostatnich 20 lat badania nad Polską w Niemczech uległy rozproszению i nie były koordynowane przez żaden ośrodek naukowy. Również opinia publiczna niewiele wiedziała o tym, jaka jest skala i efekty prowadzonych prac badawczych. Stąd pojawił się postulat zorganizowania spotkania naukowców i badaczy zajmujących się Polską, tak aby możliwa była wymiana doświadczeń oraz wypracowanie wspólnego stanowiska. Zadania tego podjął się Deutsches Polen-Institut (DPI) w Darmstadt, który w dniach 26–28 lutego 2009 roku w Centrum Kongresowym „Darmstadtium” zorganizował, wspólnie z Centrum Wschodniej Europy w Giessen, Instytutem Herdera w Marburgu oraz Uniwersytetem Jana Gutenberga w Moguncji, I Kongres „Niemieckie badania naukowe nad Polską”. Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej występowała jako partner i główny sponsor projektu.

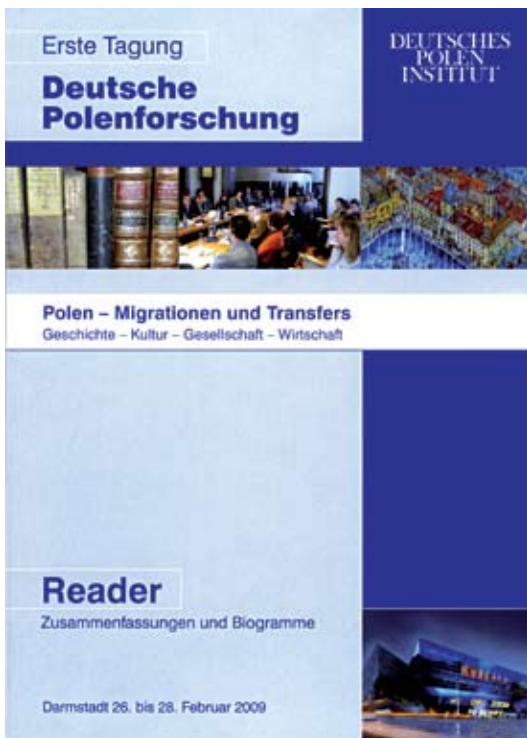
Program konferencji składał się z siedmiu obszarów tematycznych:

- migracja postkolonialna,
- miasto i migracja,
- pomiędzy ojczyzną a obczyzną – procesy migracji i transferu nauki,
- sztuka i kultura – zależności pomiędzy transnarodowymi powiązaniem a narodowymi konstrukcjami tożsamości,
- pomiędzy wielką polityką a prywatnymi strategiami – rozmiar polskiej migracji od czasu drugiej wojny światowej,
- międzynarodówka specjalistów a transformacja ojczyzny – transfer wiedzy w XIX i XX wieku – przykład Polski w kontekście europejskim,
- język jako medium transferu.

W kongresie wzięło udział ok. 240 badaczy i naukowców, z których 60 wygłosiło referaty. Oficjalnego otwarcia dokonali: Doris Ahnen – minister edukacji, nauki, młodzieży i kultury Nadrenii-Palatynatu, Andreas Storm – sekretarz stanu w Federalnym Ministerstwie Edukacji i Nauki, Andrzej Kaczorowski – konsul generalny RP w Kolonii, prof. dr Rita Süßmuth – prezydent DPI w Darmstadt,

Dyskusja plenarna podczas Kongresu. Od lewej: dr Torsten Fischer z Deutsche Forschungsgemeinschaft; prof. dr Dieter Bingen, dyrektor DPI w Darmstadt; dr hab. Irena Lipowicz, dyrektor zarządzająca, członek Zarządu FWP; Stephan Geifes, Niemiecki Instytut Historyczny w Paryżu.

Wydawnictwo kongresowe

Nicola Beer – sekretarz stanu ds. europejskich w Ministerstwie Sprawiedliwości Hesji.

Na zakończenie konferencji opublikowano siedem postulatów dotyczących badań naukowych nad Polską w Niemczech, m.in. zaproponowano założenie Katedry badań nad Polską na jednym z niemieckich uniwersytetów.

Siedem postulatów dotyczących badań naukowych nad Polską w Niemczech

1. Polska jest drugim co do wielkości sąsiadem Niemiec. Badania nad Polską powinny zająć poczesne miejsce na niemieckiej mapie badań naukowych.

2. W polsko-niemieckich kontaktach naukowych panuje wciąż spora asymetria. Badania naukowe nad Niemcami w Polsce tradycyjnie cieszą się dużym zainteresowaniem, natomiast badania naukowe nad Polską w Niemczech są prowadzone na mniejszą skalę. W dziedzinie niemieckich badań naukowych nad Francją sytuacja jest zupełnie inna.

3. Badania naukowe nad Polską i studia polonistyczne w Niemczech są zdecentralizowane. Brak jest geograficznej koncentracji tych badań i centralnego uniwersyteckiego ośrodka badawczego. Zbyt rzadko dochodzi do kontaktów między naukowcami prowadzącymi badania nad Polską, zarówno w ramach jednej dyscypliny, jak i w ramach różnych dyscyplin naukowych. Geograficzne rozproszenie kompetencji polonistycznych może z jednej strony cieszyć, z drugiej strony prowadzi jednak do słabości instytucjonalnej i słabej widoczności.

4. W najbliższym czasie nie można oczekiwać instytucjonalnego wzmocnienia badań naukowych nad Polską w Niemczech. Dlatego ważne jest, by udokumentować rzeczywisty potencjał, jaki kryją w sobie te badania w poszczególnych dziedzinach naukowych. Taką możliwość oferuje pierwszy kongres »Badania naukowe nad Polską«, który odbywa się od 26 do 28 lutego 2009 roku w Darmstadt. Szczególnie cieszy duża liczba młodych naukowców, którzy biorą udział w kongresie.

5. Dalszym krokiem prowadzącym do wzmocnienia widoczności badań naukowych nad

Polską mogłaby stać się intensyfikacja komunikacji i wymiany informacji naukowej. Można to osiągnąć, organizując regularnie konferencje polonistyczne, służące również jako giełda informacji, oraz dbając o silniejsze powiązanie ze sobą ośrodków badań nad Polską w Niemczech.

6. Założenie Katedry Badań nad Polską (Polish Studies) na jednym z niemieckich uniwersytetów pomogłoby wzmocnić widoczność tej dyscypliny naukowej. Stworzenie takiej katedry miałoby jednakże tylko wtedy sens, gdyby katedrę taką udało się zintegrować z wyposażonym w odpowiednie środki infrastrukturalne Centrum Badań Naukowych nad Polską, które stworzyłoby koncepcję studiów magisterskich uzupełniających (MA), modułów dokształcających, studiów podyplomowych itp.

7. Aby zwiększyć atrakcyjność Polski jako przedmiotu badań naukowych, a pośrednio również przedmiotu zainteresowania opinii publicznej, należy poszerzyć ofertę odpowiednich materiałów w języku niemieckim (publikacje przekrojowe, wydania źródłowe, atlasy itd.).

Germanistyka dla niewidomych

FWPN prowadzi wspólnie z Instytutem Filologii Germańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego jedyny w Polsce program stypendialny dla niewidomych germanistów. Program powstał w 2004 roku z inicjatywy dyrektora Instytutu prof. dr Maximiliana Steblera. Obecnie dyrektorem Instytutu jest dr hab. Marzena Górecka.

W 2009 roku ze stypendiów skorzystały następujące osoby: Kamil Kaczyński, Ewelina Orzechowska i Sylwia Smal.

Stypendia GFPS

Fundacja niemal w całości finansuje program stypendialny Stowarzyszenia ds. Wymiany Studenckiej w Europie Środkowej i

Wschodniej GFPS i GFPS-Polska. Wybór uczestników jest dokonywany wspólnie przez gremium studenckie tej organizacji i przedstawicieli FWPN. Oferta obejmuje semestralne stypendia naukowe dla Polaków i Niemców oraz kursy językowe w Polsce dla Niemców.

W 2009 roku stypendia otrzymali:

Stypendyści polscy

Semestr letni 2009

Emilia Chilińska, Uniwersytet Warszawski, pobyt na Uniwersytecie im. Ernsta Moritza Arndta w Greifswaldzie

Natalia Gackowska, Uniwersytet Gdański, pobyt na Uniwersytecie Ludwika Maksymiliana w Monachium

Marcin Górecki, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, pobyt na Uniwersytecie Eberharda Karlsa w Tybindze

Gabriela Nitka, Uniwersytet Rzeszowski, pobyt na Uniwersytecie Technicznym w Dreźnie

Maciej Przybyszewski, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, pobyt na Uniwersytecie Jana Gutenberga w Moguncji

Semestr zimowy 2009/2010

Joanna Erbel, Uniwersytet Warszawski, pobyt na Uniwersytecie Humboldtów w Berlinie

Dagmara Furmańczyk, Uniwersytet Jagielloński, pobyt na Uniwersytecie Ludwika Maksymiliana w Monachium

Agnieszka Nitek, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, pobyt na Uniwersytecie Technicznym w Dreźnie

Anna Porębska, Uniwersytet Warszawski, pobyt na Uniwersytecie w Bonn

Stypendyści GFPS w Chemnitz

Katarzyna Skowrońska, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, pobyt na Uniwersytecie Poczdamskim

Stanisław Tosza, Uniwersytet Jagielloński, pobyt na Uniwersytecie we Fryburgu Bryzgowijskim

Katarzyna Wojnicka, Uniwersytet Jagielloński, pobyt na Uniwersytecie Europejskim Viadrina we Frankfurcie nad Odrą

Stypendyści niemieccy

Semestr letni 2009

Renata Choinka, Wolny Uniwersytet w Berlinie, pobyt na Uniwersytecie Wrocławskim

Mathias Hankel, Uniwersytet Humboldtów w Berlinie, pobyt na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie

Maria Lohmeyer, Uniwersytet Juliusza Maximiliana w Würzburgu, pobyt na Uniwersytecie Łódzkim

Markus Nesselrodt, Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą, pobyt na Uniwersytecie Warszawskim

Frauke Steichert, Uniwersytet Sztuki w Berlinie, pobyt na Akademii Muzycznej w Gdańsku

Sandra Schneider, Studium Psychologii i Prawa Karnego w Greifswaldzie, pobyt na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie

Elisabeth Schulze, Wolny Uniwersytet w Berlinie, pobyt na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu

Anne-Kathrin Topp, Uniwersytet Bremeński, pobyt na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim

Jan Wüstemann, Uniwersytet Techniczny w Dreźnie, pobyt na Uniwersytecie Łódzkim

Semestr zimowy 2009/2010

Verena Böhnisch, Uniwersytet w Kolonii, pobyt na Uniwersytecie Gdańskim

Katrin Fronczek, Uniwersytet w Karlsruhe, pobyt na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu

Margarita Gedlek, Uniwersytet Eberharda Karla w Tybindze, pobyt na Uniwersytecie Warszawskim

Anne Guderle, Uniwersytet im. Ernsta Moritza Arndta w Greifswaldzie, pobyt na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie

Saskia Haisch, Uniwersytet Ludwika Maksymiliana w Monachium, pobyt na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim

Felizitas Hanke, Ewangelicka Szkoła Wyższa w Darmstadt, pobyt na Uniwersytecie Wrocławskim

Veronika Karkoschka, Wyższa Szkoła w Bielefeld, pobyt na Uniwersytecie Łódzkim

Carolina Sachs, Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą, pobyt na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie

Philipp Wahlen, Uniwersytet w Konstancji, pobyt na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu

Spotkania stypendystów

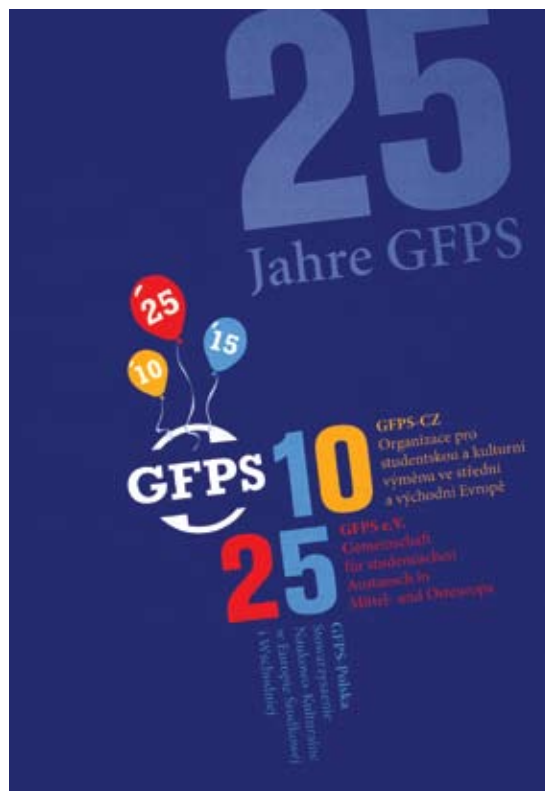
Stypendyści GFPS w siedzibie FWPN

Tradycją stały się spotkania organizowane przez FWPN w Warszawie dla byłych i obecnych stypendystów GFPS. W roku 2009 odbyły się dwa spotkania, w maju i w grudniu, podczas których uczestnicy zapoznali się z działalnością Fundacji. FWPN zaoferowała również program kulturalny, w tym zwiedzanie Warszawy, spektakle w Teatrze Capitol, koncert Chopinowski w parku Łazienki Królewskie, zwiedzanie Muzeum Powstania Warszawskiego.

Jubileusz 25-lecia GFPS

W 2009 roku przypadał jubileusz 25-lecia Stowarzyszenia Naukowo-Kulturalnego w Europie Środkowej i Wschodniej (Gemeinschaft für studentischen Austausch in Mittel- und Osteuropa e.V.), organizacji, która od ponad ćwierć wieku przyznacza się do polsko-niemieckiego porozumienia i współpracy poprzez oferowanie stypendiów dla studentów z obu krajów. W 1994 roku powstało GFPS-Polska, a w 1999 roku GFPS-Cz (Czechy). FWPN udziela wsparcia GFPS od 15 lat. W dniach 17–20 września 2009 roku przy pomocy FWPN i innych fundacji w Görlitz i Zgorzelcu zostało zorganizowane uroczyste spotkanie jubileuszowe. Wzięli w nim udział członkowie rodziny GFPS oraz wszyscy mecenasi i przyjaciele stowarzyszenia, w sumie ponad 100 osób z Polski, Niemiec, Czech i Białorusi.

Uroczyste otwarcie jubileuszu nastąpiło w sobotę, 19 września 2009 roku w Görlitz w „Wichern Haus”, w którym zaprezentowano wystawę o GFPS. Po uroczystym otwarciu jubileuszu przez zarządy GFPS e.V., GFPS-Polska i GFPS-Cz, Georg Ziegler, inicjator i współzałożyciel GFPS, wygłosił poruszającą mowę o przeszłości stowarzyszenia, o jego obecności w wolnej, zjednoczonej Europie i perspektywach organizacji w przyszłości. Zaproszeni goście, Władysław Bartoszewski (sekretarz stanu, pełnomocnik premiera RP ds. stosunków międzynarodowych), Jolanta Róża-Kozłowska (konsul generalna RP w Kolonii), dr Albrecht Lempp (dyrektor zarządzający FWPN), Friedrich Cempel (przewodniczący referatu Sprawy Studenckie w Saksońskim Ministerstwie Stanu) oraz Stephen Erb (dyrektor biura Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży w Poczdamie) mówili o swoich związkach z GFPS i życzyli stowarzyszeniu wielu sukcesów. Następnie odbyła się dyskusja: „Quo vadis, GFPS? Stowarzyszenie Naukowo-Kulturalne w Europie Środkowej i Wschodniej wczoraj, dziś i jutro”, prowadzona przez Yamana Kouli, historyka i byłego stypendystę GFPS w Polsce, z udziałem Gabriele Lesser (korespon-

Okładka publikacji jubileuszowej

dentka „Tageszeitung” w Polsce, była członkini kolońskiej grupy lokalnej GFPS), Adama Krzemieńskiego (dziennikarz „Polityki”, publicysta), Denisa Mytnika (ekspert ds. Białorusi, były stypendysta GFPS z Białorusi) i Julii Roos (historyczka, dawniejsza stypendystka GFPS w Polsce). W debacie z udziałem publiczności próbowano odpowiedzieć na wiele pytań związanych z przyszłością GFPS: w jakim kierunku ma podążać GFPS w następnych latach? czy stowarzyszenie ma skoncentrować się na aktualnej działalności, pogłębiać ją i być może w pewnych aspektach udoskonalić, czy też należy skierować się na nowe drogi, np. współpracę z Izraelem? Jubileusz był okazją do spotkania członków i przyjaciół stowarzyszenia, był również okazją do wspomnień i planów na przyszłość, do których należy m.in. projekt rozszerzenia działalności organizacji na Białoruś, Ukrainę oraz na Izrael. Z okazji jubileuszu GFPS ukazała się okolicznościowa publikacja, której wydanie dofinansowała FWPN.

Program stypendialny „Dialog Międzykulturowy”

Ogłoszony w 2008 roku, w ramach Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego, konkurs na stypendium dla publicystów i naukowców, którego zwieńczeniem ma być obszerna publikacja na temat kraju sąsiada, cieszył się olbrzymią popularnością. W odpowiedzi na ogłoszenie FWPN o konkursie wpłynęły 53 prace.

Konkurs stypendialny został ogłoszony 1 marca 2008 roku.

Do września 2008 roku została zakończona procedura konkursowa.

Laureatami konkursu zostali:

1. Katarzyna Weintraub,

która przygotowała w języku niemieckim publikację pt. „Pamięć stosowana – Polacy w poszukiwaniu nowej tożsamości”. Książka ma wprowadzić niemieckiego czytelnika w specyfikę życia żydowskiego na terenach polskich. W szczególności ma pokazać, czym był sztetl jako forma życia żydowskiego i jakie jest miejsce dziedzictwa sztetla we współczesnej kulturze pamięci, czy i jak przyswajane jest to dziedzictwo i jak wygląda jego akceptacja przez dzisiejsze społeczności lokalne. W końcowej części publikacji zostały scharakteryzowane główne płaszczyzny i formy dialogu polsko-żydowskiego, jako drogi do przyswojenia wspólnej polsko-żydowskiej historii i pracy nad zbiorową pamięcią po roku 1989.

Publikacja została przetłumaczona na język niemiecki i powinna ukazać się w latach 2010-2011.

Pamięć stosowana

Publikacja przygotowana w ramach stypendium Dialog Międzykulturowy 2008, ma na celu wprowadzenie niemieckiego czytelnika w skomplikowaną materię stosunków między Polakami a Żydami. Opracowanie wychodzi z założenia, że pojęcie ich istoty jest nieodzowne dla zrozumienia procesu przemian wzorca społecznego i jego znaczenia dla polskiego dyskursu tożsamościowego, jaki w ostatnich latach daje się zaobserwować w Polsce.

Festiwal Singera, Warszawa 2009 – Budujemy sztetl z klocków lego
(fot. Katarzyna Weintraub)

Po demontażu systemu komunistycznego w roku 1989 Polska – podobnie jak inne kraje bloku wschodniego – stanęła przed zadaniem uporania się z ogromnym balastem relikwów przeszłości. Uporządkowanie własnej pamięci zbiorowej, jej rewizja i uzupełnienie, wypełnienie tzw. białych plam nadal stanowi podstawowy dylemat po upadku komunizmu.

Jednak istnieje pewna specyfika polska, której nie mają inne kraje. Jest nią polska pamięć Zagłady. Zagłady, która w swym największym wymiarze dokonała się na polskiej ziemi, na oczach jej mieszkańców. Pamięć wyparta, odrzucona, zakłamaną... Polska pamięć Zagłady jest nie tylko probierzem kondycji narodu, miarą dojrzałości europejskiej, ale też i centralnym problemem, z którym Polacy od lat starają się zmierzyć. Nie jest to proste zważywszy, że wymaga to bolesnej konfrontacji z własną historią. Dowodzą tego publiczne debaty, które są znakiem poszukiwania nowej tożsamości – zarówno naro-

dowej, jak i europejskiej. Jeśli bowiem rzeczywiście jesteśmy częścią kultury europejskiej, to musimy przyjąć europejskie – a tym samym też swoje własne – dziedzictwo kulturowe – zarówno to dobre, jak i to złe. Musimy na nowo odpowiedzieć sobie na pytanie, kim jesteśmy i kim chcemy być w tej Europie, która stawia nowe wyzwania, ale też i otwiera nowe pola debat i dialogu między kulturami.

Bardzo prędko na czoło polskiego dyskursu tożsamościowego wysunęły się dylematy stosunków polsko-żydowskich, w których ważną rolę odegrał tzw. dialog polsko-żydowski, toczący się – poza religijną – na wielu innych płaszczyznach: instytucjonalnej, społecznej, politycznej i obywatelskiej. Jego istotnym elementem w ostatnich latach stała się coraz wyraźniejsza obecność Żydów w przestrzeni publicznej, mająca związek ze zjawiskiem, które można by nazwać odrodzeniem polskiego żydostwa. Temu rozwojowi sprzyja również coraz bardziej pozytywna atmosfera w kraju, mająca swe przyczyny w takich zjawiskach, jak demokratyzacja systemu, otwartość granic, zmiana pokoleniowa, reforma samorządowa, rozwój regionalizmu, debaty publiczne, rosnący poziom dobrobytu, wykształcenia i świadomości obywatelskiej. Po obu stronach towarzyszą mu próby znalezienia wspólnego języka, budowania wspólnej pamięci. Dialog polsko-żydowski jest dzisiaj jednym z najważniejszych elementów procesu rozwoju nowej kultury pamięci zarówno polskiej, jak i żydowskiej.

Eksterminacja ludności żydowskiej oprócz oczywistych konsekwencji demograficznych oznaczała zniszczenie obecności żydowskiej w znaczeniu gospodarczym, materialnym i duchowym, pozbawiając polskie miasta i miasteczka ich dotychczasowej tożsamości. W procesie przywracania tożsamości regionalnej i lokalnej namacalne i wymierne skutki zarówno tego toczącego się od wielu lat dialogu polsko-żydowskiego, jak i polskiego dyskursu tożsamościowego widać szczególnie w dawnych żydowskich miasteczkach – sztetlach. Tam, gdzie nie ma już Żydów – tego naturalnego nośnika grupowej pamięci – odpowiedzialność za spuściznę po

nich przejmują Polacy, coraz częściej traktując ją za składnik polskiego dziedzictwa narodowego.

Tam dialog międzykulturowy i zmiany tożsamościowe widać w codziennym życiu: w rewitalizacji cmentarzy i synagog, w zbieraniu wypowiedzi świadków wydarzeń, w odtwarzaniu lokalnej historii, w projektach szkolnych i gminnych, we współpracy władz komunalnych z ziomkostwami Żydów zagranicą, w aktywnej roli ludzi Kościoła, w działalności społecznej NGO-sów, w otwarciu na innych.

Katarzyna Weintraub

2. Piotr Buras,

który przygotowuje w języku polskim publikację pt. „Berlin. Portret republiki”. Piotr Buras postawił sobie za zadanie pokazanie najważniejszych zjawisk i problemów życia politycznego i społecznego współczesnych Niemiec. Punktem wyjścia do właściwego tematu książki jest przypomnienie powojennej historii Niemiec przez pryzmat jej trzech, następujących w równym, dwudziestoletnim takcie, cesur: „godziny zero” 1945–1949, „przełożenia fundamentów republiki” w konsekwencji wydarzeń 1968–1969 oraz zjednoczenia Niemiec 1989–1990. Pytanie, jakie są dzisiaj, po upływie kolejnych 20 lat, te kluczowe wyzwania, przed którymi stoją Niemcy, jest motywem przewodnim książki. Publikacja ma się ukazać nakładem Wydawnictwa Wspólnoty Kulturowej „Borussia”.

„Wymyślić Niemcy na nowo”

W 2010 roku mija 20 lat od zjednoczenia Niemiec. Przez ostatnie dwie dekady Niemcy po raz pierw-

szy w historii żyli w demokratycznym państwie narodowym, pogodzone z swoim kształtem terytorialnym i cieszącym się uznaniem na świecie. Ale tych dwadzieścia lat to nie tylko okres krzepnięcia nowych Niemiec, czyli „republiki berlińskiej”, jak od czasu przeniesienia stolicy w 1999 roku zwykło określać się Republikę Federalną. W powojennej historii Niemiec dwadzieścia lat to także specyficzna jednostka czasu, odmierzająca jej kolejne fazy i cezurę. Mit nowego początku albo „godziny zero” jest jednym z charakterystycznych rysów niemieckiej kultury politycznej. W 1949 roku na gruzach Trzeciej Rzeszy powstały Republika Federalna Niemiec i Niemiecka Republika Demokratyczna. Dwadzieścia lat później doszło do „przełożenia fundamentów” republiki (Manfred Görtemaker), którego symbolem była rewolta studencka 1968 roku. Pokojowa rewolucja 1989 roku w NRD i zjednoczenie Niemiec oznaczały zamknięcie etapu powojennego prowizorium. Za każdym razem społeczeństwo niemieckie musiało „wymyślać się na nowo” – raz chodziło o położenie fundamentów pod nową konstrukcję państwa i odzyskanie zaufania w Europie, innym razem o przełom kulturowy i rozliczenie przeszłości, przed 20 laty wreszcie o kwestię jedności i tożsamości narodowej i rolę Niemiec w świecie. Jakie są pytania, które zajmują i dzielą Niemców po upływie kolejnych dwóch dekad? W ostatnich latach wielokrotnie można było usłyszeć, że w Niemczech zachodzą głębokie, wręcz przełomowe zmiany. Największy w historii kryzys gospodarczy, głośne debaty historyczne czy wynik wyborów do Bundestagu w 2009 roku dawały, każde na swój sposób, powód do wyciągnięcia takiego wniosku. Jeśli w 1956 roku szwajcarski publicysta Fritz René Allemann pisał, że „Bonn nie jest Weimarem”, wystawiając młodej republice certyfikat stabilności, to dzisiaj przekonanie, że „Berlin nie jest Bonn” jest równie powszechne. Odpowiedzi na pytanie, czy i w jakich obszarach współczesne Niemcy znowu wymyślają się na nowo, poświęcony jest projekt finansowany przez FWPN. Jego efektem będzie esej, którego powstanie zaplanowane jest na lato/jesień 2010 roku. Pracy nad nim służy pobyt autora w Berlinie,

dający m.in. możliwość kontaktu z przedstawicielami niemieckiego życia intelektualnego i politycznego. Wywiady z nimi, m.in. z Clausem Leggewie, Heinzem Bude, Wolfgangiem Merkle, Paulem Nolte, Franzem Walterem i innymi, stanowią jedno z ważnych źródeł. Części niektórych z tych rozmów publikowane były na łamach „Gazety Wyborczej”, a powstałe na marginesie pracy nad projektem teksty ukazały się także w Magazynie Polsko-Niemieckim „DIALOG” oraz w miesięczniku „Berliner Republik”.

Piotr Buras

Program stypendialny „20 lat pokojowych rewolucji”

Celem programu było podjęcie badań naukowych nad zagadnieniami dotyczącymi przyczyn, przebiegu i następstw pokojowych rewolucji w Polsce, NRD i innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Szczególnie preferowane były przedsięwzięcia naukowe przedstawiające szersze tło wydarzeń, prace o charakterze porównawczym i interdyscyplinarnym.

Inicjatorem oraz koordynatorem programu jest Fundacja Badań nad Dyktaturą SED. W projekcie, oprócz FWPN, uczestniczy 16 niemieckich fundacji i instytucji wspierających naukę.

FWPN ufundowała w 2008 roku stypendia dla dwóch wyróżniających się osiągnięciami naukowców z tytułem doktora. Partnerami programu są: Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie oraz Centrum Badań Historycznych PAN w Berlinie.

Zarząd FWPN zdecydował o przyznaniu dwóch stypendiów:

Dr. Robertowi Brierowi na realizację programu badawczego „Ponadnarodowe źródła 1989. Myśl polityczna polskiej opozycji demokratycznej w kontekście międzynarodowym”,

Dr. Jensowi Boysenowi na realizację programu naukowego „Rewolucyjne braterstwo broni – naród – społeczeństwo obywatelskie: poborowi obowiązkowej służby wojskowej w NRD i PRL wobec przejścia od „realnego socjalizmu” do nowego ustroju Europy pod znakiem OBWE”.

Dr Brier rozpoczął realizację programu we wrześniu 2008, natomiast dr Boysen w grudniu 2009. Opiekę naukową nad realizowanymi przez stypendystów programami sprawuje Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie.

We wrześniu 2009 został podsumowany pierwszy rok pobytu stypendialnego dr Briera w Warszawie. Jego zaangażowanie i wynik prac badawczych oraz udział w dyskusjach i konferencjach naukowych zostały bardzo wysoko ocenione przez prof. dr hab. Eduarda Mühle – dyrektora Niemieckiego Instytutu Historycznego. Wyniki badań prowadzonych przez dr Briera zostały opublikowane w formie dwóch artykułów w prestiżowych czasopismach: „Große Linien. Zur Historisierung des Wandels vor 1989” w: „Osteuropa 2–3/2009, Themenheft „Freiheit im Blick. 1989 und der Aufbruch in Europa”, s. 381–391 oraz „Historicising 1989: Transnational Culture and the Political Transformation of East-Central Europe” w: „European Journal of Social Theory” 12 (2009) s. 337.

Spotkania dyskusyjne na temat Polski i stosunków polsko-niemieckich

Spotkania dyskusyjne na temat Polski i stosunków polsko-niemieckich to cykl spotkań organizowany wspólnie w Berlinie przez Niemieckie Towarzystwo Polityki Zagranicznej (Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik DGAP) i FWPN. Cykl ma już wieloletnią tradycję, oferuje osobom z kręgów niemieckiej polityki, nauki i gospodarki dyskusje na ważne i aktualne tematy dotyczące Polski i sto-

Spotkanie dyskusyjne z Pawłem Świebodą z demosEuropa. Od prawej: Markus Meckel, Paweł Świeboda, Johannes Bauch

sunków polsko-niemieckich z udziałem wybitnych ekspertów. Pod kierunkiem współprzewodniczącego Rady FWPN Markusa Meckela w 2009 roku odbyły się trzy spotkania dyskusyjne. W czerwcu prof. Dariusz Rosati, poseł do Parlamentu Europejskiego i były polski minister spraw zagranicznych wygłosił referat „Polska w czasach kryzysu”. Prelegent poinformował jak dalece polska gospodarka ucierpiała w wyniku międzynarodowego kryzysu gospodarczego i finansowego i jakie są perspektywy jej rozwoju w najbliższych latach. Dyskutowano również o europejskiej solidarności w dobie kryzysu światowego i o jego oddziaływaniu na proces integracji europejskiej oraz o perspektywach wejścia Polski do strefy euro. W październiku Paweł Świeboda, przewodniczący zarządu Centrum Strategii Europejskiej demosEuropa w Warszawie, omówił polski punkt widzenia na perspektywy Unii Europejskiej po przyjęciu Traktatu z Lizbony. Uczestnicy spotkania dyskutowali o najważniejszych wyzwaniach Unii Europejskiej w kontekście europejskim i globalnym oraz o agendzie polskiej prezydencji w Unii Europejskiej w 2011 roku. Paweł Świeboda odpowiadał również na pytania dotyczące rozszerzenia UE, wspólnej europejskiej polityki zagranicznej, partnerstwa wschodniego i przyszłości Trójkąta Weimarskiego po wyborach do Bundestagu w 2009 roku w Niemczech. W grudniu dr Adam Eberhardt, wicedyrektor Ośrodka Studiów Wschodnich w Warszawie przedstawił aktualny stan stosunków polsko-rosyjskich, m. in. w takich dziedzinach jak polityka

bezpieczeństwa, polityka energetyczna i polityka historyczna. Dr Eberhardt omówił wyzwania przed jakimi stoją oba kraje w nadchodzącym 2010 roku. Odpowiadał na liczne pytania uczestników na temat partnerstwa wschodniego i rosyjskiej polityki historycznej.

Na rok 2010 zaplanowano kontynuację spotkań dyskusyjnych w ramach współpracy DGAP z FWPN.

Cykl debat publicznych „Pomyśleć Europę od nowa”

W 2009 roku Instytut Goethego w Warszawie, wspólnie z „Gazetą Wyborczą”, Uniwersytetem Warszawskim i FWPN, zorganizował cykl dyskusji na temat przełomowych okresów w historii Europy: 1939- 1989- 2009.

Odbyły się następujące debaty:

15 kwietnia 2009 roku, w Auditorium Maximum na Uniwersytecie Warszawskim, „Jak trudno

przewidzieć przeszłość: 1939-1989-2009. Polityka historyczna po 1989 roku”. W dyskusji udział wzięli: Jurij Afanasjew, profesor historii, członek Rosyjskiej Akademii Nauk; Wolfgang Eichwede, profesor historii i nauk politycznych Uniwersytetu w Bremie; Jarosław Hrycak, profesor Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego i dyrektor Instytutu Badań Historycznych Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki; Adam Michnik, dziennikarz, działacz antykomunistycznej opozycji w PRL, twórca i redaktor naczelny „Gazety Wyborczej”. Dyskusję prowadził Adam Krzemiński, germanista, publicysta tygodnika „Polityka”.

28 maja 2009 roku w redakcji „Gazety Wyborczej”, „Mój 1989, nasz 2009”. Rok 1989 zmienił świat, ale czy zmienił też sposób wyrażania go w literaturze? Czy wyznaczył pisarzom inną rolę niż pełnili dotychczas? Jak w oczach literatów wyglądały wydarzenia tamtych dni i jakie wnioski nasuwają się z obserwacji współczesnej Europy? O swoich doświadczeniach, spostrzeżeniach i refleksjach z minionego dwudziestolecia rozmawiali: Mircea Dinescu z Rumunii, Paweł Huelle z Polski, Ingo Schulze z Niemiec. Debatę prowadził dr Albrecht Lempp, dyrektor zarządzający FWPN. Współorganizator debaty: Rumuński Instytut Kultury.

Debata „Jak trudno przewidzieć przeszłość: 1939-1989-2009. Polityka historyczna po 1989 roku”. Od lewej: Jurij Afanasjew, prof. Wolfgang Eichwede, Adam Michnik, Jarosław Hrycak, Adam Krzemiński (fot. Agencja Gazeta)

16 września 2009 roku w centralnej Bibliotece Rolniczej w Warszawie „Pomyśleć Europę od nowa. Rozumieć historię – budować przyszłość”, rozmowa pomiędzy Richardem von Weizsäckerem i Władysławem Bartoszewskim. Obaj od dziesięcioleci angażowali się w pojednanie, co czynią do dziś. Obaj politycy optymistycznie wypowiadali się na temat przyszłości zjednoczonej Europy, ale zaznaczyli, że są za Europą, której członkowie powinni zachować kulturową odrębność. Rozmowę prowadził Konrad Schuller, warszawski korespondent „Frankfurter

Allgemeine Zeitung”. Współorganizatorzy debaty: Fundacja im. Friedricha Eberta i Fundacja Konrada Adenauera.

7 października 2009 roku, Uniwersytet Warszawski, „Kryzys. Europejska solidarność czy nowy podział?”. Uczestnicy: prof. Marek Belka z Międzynarodowego Funduszu Walutowego, prof. Michael Burda z Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie, prof. Lajos Bokros z Uniwersytetu Środkowoeuropejskiego w Budapeszcie, Jan Cieński, korespon-

Debata „Mój 1989, nasz 2009”. Od lewej: Mircea Dinescu, dr Albrecht Lempp, Paweł Huelle, Ingo Schulze
(fot. Agencja Gazeta)

Debata „Pomyśleć Europę od nowa. Rozumieć historię – budować przyszłość”, Richard von Weizsäcker i Władysław Bartoszewski
(fot. Agencja Gazeta)

dent „Financial Times” w Polsce, Czechach i na Słowacji. Dyskusję prowadził Jacek Żakowski, dziennikarz i publicysta tygodnika „Polityka”.

Piąta debata odbyła się 21 października 2009 roku na Uniwersytecie Warszawskim i składała się z premiery filmu „Żegnaj, DDR! Przez Warszawę ku Wolności” oraz dyskusji z udziałem Johannes Baucha, Markusa Meckela, Henryka Wujca i reżysera Krzysztofa Czajki. Dyskusję prowadził Wawrzyniec Smoczyński z „Polityki” (opis warszawskiej premiery filmu – str. 19–22).

Wydarzeniem kończącym cykl debat był występ gościnny Teatru Polskiego w Bydgoszczy ze spektaklem „V (F) ICD 10 – TRANSFORMACJE” w reżyserii Pawła Łysaka. Spektakl został zrealizowany w ramach międzynarodowego projektu Instytutu Goethego „After The Fall/Europa po roku 1989” i został zaprezentowany 3 listopada 2009 roku w warszawskim Instytucie Teatralnym. Po spektaklu reżyser i zespół aktorski wzięli udział w dyskusji, którą prowadził Paweł Sztarbowski z Instytutu Teatralnego.

Obszerne relacje z debat i towarzyszących im wydarzeń zamieszczała „Gazeta Wyborcza”.

Spotkania Polsko-Niemieckie w Niemieckim Muzeum Historycznym w Berlinie

W 70 rocznicę wybuchu II wojny światowej i napaści hitlerowskich Niemiec na Polskę 1 września 1939 roku Niemieckie Muzeum Historyczne w Berlinie przygotowało wielką wystawę zorganizowaną we współpracy z polskimi uczonymi i polskimi muzeami „Deutsche und Polen – 1.9.39 – Abgründe und Hoffnungen/ Niemcy i Polacy – 1.9.39 – Otchłań i nadzieja”. Wystawę można było zwiedzać od 9 maja do 6 września 2009 roku. W tym czasie wystawie towarzyszył cykl imprez obejmujący wykłady, dyskusje

Spotkanie ambasadorów. Od lewej: Michael H. Gerdt, ambasador RFN w Polsce; red. Sebastian Bickerich („Der Tagesspiegel”); dr Marek Prawda, ambasador Polski w Niemczech

Wieczór twórczości Jana Kiepury

panelowe i prezentacje książek. Program ten został zorganizowany i sfinansowany przez Niemieckie Muzeum Historyczne i FWP.

Cykl spotkań rozpoczęła rozmowa polskiego ambasadora w Niemczech dr Marka Prawdy z niemieckim ambasadorem w Warszawie Michaeliem H. Gerdtsem. Obaj dyskutowali na temat postrzegania ich ojczyzny w kraju sąsiada i o aktualnych problemach i kontrowersjach w stosunkach polsko-niemieckich. Dyskusję prowadził redaktor Sebastian Bickerich z dziennika „Der Tagesspiegel”. Kolejne spotkanie poświęcono historii i przyszłości pałacu w Sztynorcie na Mazurach. O jego właścicielach, rodzie Lehndorffów, losach pałacu i jego wyposażenia oraz o wspólnych polsko-niemieckich planach dotyczących przyszłości pałacu rozmawiali historyk prof. dr Hans-Jürgen Bömelburg z Uniwersytetu w Gießen i historyk sztuki z Berlina dr Kilian Heck. W dyskusji wzięli również udział: Vera hrabina Lehndorff, córka ostatniego właściciela pałacu Heinricha hrabiego Lehndorffa; Kornelia Kurowska, przewodnicząca olsztyńskiej Fundacji „Borussia” i dr Peter Schabe z Polsko-Niemieckiej Fundacji Ochrony Zabytków.

W ramach cyklu spotkań zaprezentowano najnowszą publikację Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży „Deutschland, Polen und der Zweite Weltkrieg. Geschichte und Erinnerung. Polska – Niemcy. Wojna i pamięć”. Niemniej interesujący był dialog Thomasa Urbana, korespondenta „Süddeutsche Zeitung” w Warszawie z jego polskim kolegą red. Piotrem Jendroszczykiem z dziennika „Rzeczpospolita”. W roli moderatora tej rozmowy wystąpił historyk dr Peter-Oliver Loew. Obaj dziennikarze poddali ocenie aktualne dysputy polsko-niemieckie, zarówno w kontekście rocznic związanych z latami 1939 i 1989, jak i teraźniejszością w Unii Europejskiej i perspektywą wyborów do Bundestagu.

Prawie nieznaną relację o Polsce z czasów I wojny światowej w pamiętnikach Harry’ego hrabiego Kesslera przedstawili dr Roland Kamzelak i dr Günter Riederer, dwaj naukowcy z Niemieckiego Archiwum Literackiego w Marbach. Prof. Gertrud Pickhan z Instytutu Europy Wschodniej Wolnego Uniwersytetu Berlińskiego zestawiała te wspomnienia z także mało znanymi w Niemczech reportażami hrabiego Antoniego Sobańskiego z Berlina lat 30. XX wieku. Natomiast postać Jana Kiepury, gwiazdy scen muzycznych i filmów z lat 30., dziś prawie zupełnie w Niemczech zapomnianego, przypomniała w recitalu literacko-muzycznym Karolina Trybała.

Na zakończenie programu spotkań powrócił temat II wojny światowej i niemieckiej okupacji. Zaprezentowano książkę Konrada Schullera, warszawskiego korespondenta „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, „Der letzte Tag von Borów” („Ostatni dzień Borowa”), która ukazała się w ostatnich dniach sierpnia 2009 roku. Książka opowiada o brutalnej pacyfikacji 2 lutego 1944 roku Borowa, wsi we wschodniej Polsce. Do dyskusji wokół książki, poza jej autorem, zaproszono prof. dr Gesine Schwan oraz gości honorowych: Mariannę Goleń i Winicjusza Natniewskiego, którzy jako dzieci przeżyli pacyfikację Borowa. Spotkanie prowadził historyk prof. Włodzimierz Borodziej.

Polsko-Niemieckie Spotkania w Niemieckim Muzeum Historycznym w Berlinie zostały bardzo dobrze przyjęte przez publiczność, która tłumnie przybywała na wszystkie imprezy.

Cykl seminariów na temat funkcjonowania fundacji w Polsce i w Europie

Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej wspólnie z Forum Darczyńców w Polsce przeprowadziła projekt: Rola i modele fundacji w Polsce i w Europie – cykl konferencji i seminariów z udziałem ekspertów z Polski i zagranicy poświęcony analizie istniejących rozwiązań prawnych dotyczących fundacji. Przedsięwzięcie pomyślane było jako przyczynek do dyskusji na temat funkcji pełnionych przez fundacje w nowoczesnych społeczeństwach, wyzwań, jakie przed nimi stoją oraz nad rolą państwa we wspieraniu tej formy zaangażowania obywateli w działania na rzecz dobra publicznego.

Projekt otworzyła we wrześniu 2008 konferencja „Fundacje we współczesnej Europie”. W ramach cyklu odbyło się pięć tematycznych seminariów poświęconych takim aspektom prawa fundacyjnego jak: zakładanie i likwidacja, nadzór, gwarancje niezależności i sposób zarządzania, finanse, fundacje pożytku publicznego. Problemy poruszane na seminariach konfrontowane były następnie z opiniami szerokiej grupy praktyków i ekspertów III sektora, którzy w elektronicznym sondażu prowadzonym po każdym z seminarium ustosunkowywali się do omawianych na nim propozycji rozwiązań prawnych, regulujących sposób funkcjonowania fundacji. Podsumowanie wyników miało miejsce w listopadzie 2009 roku w ramach konferencji zamykającej „Jakie prawo o fundacjach”.

Efektom projektu jest publikacja „Rola i modele fundacji w Polsce i w Europie”, która zawiera wybrane teksty ekspertów zagranicznych, biorących

udział w konferencji i seminariach oraz podsumowanie sondażu elektronicznego wraz z jego analizą i wnioskami.

Patronat honorowy nad cyklem seminariów objął Marszałek Senatu RP Bogdan Borusewicz.

Konferencja „Pamięć dla przyszłości. Droga do europejskiej kultury pamięci”

W dniach 23 i 24 października 2009 roku odbyła się we Wrocławiu międzynarodowa konferencja „Pamięć dla przyszłości. Droga do europejskiej kultury pamięci”, poświęcona zjawisku pamięci w kontekście historii, kultury i polityki. Na konferencję składały się panele dyskusyjne w murach Auli Leopoldina oraz Oratorium Marianum Uniwersytetu Wrocławskiego z udziałem znakomych osobistości. Wśród nich prof. Norman Davis z University of London, Rafał Dutkiewicz, Prezydent

Miasta Wrocławia, Franz hrabia von Thun, doradca ds. europejskich, Markus Meckel, niemiecki deputowany do Bundestagu, Rupert hrabia von Strachwitz, dyrektor Fundacji Haus Europa, historyk prof. Christoph Kleßmann z Uniwersytetu Poczdamskiego; prof. Wojciech Wrzesiński z Uniwersytetu Wrocławskiego, prof. Krzysztof Ruchniewicz dyrektor Centrum im. W. Brandta, prof. Małgorzata Omilanowska z Uniwersytetu Gdańskiego, Nawojka Cieślińska-Lobkowitz, historyk sztuki, były radca ambasady polskiej w Niemczech, prof. Andrzej Tomaszewski, Generalny Konserwator Zabytków w latach 1995–2000, dr Albrecht Lempp, dyrektor Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej, Kornelia Kończal z Centrum Badań Historycznych PAN w Berlinie, dr Elżbieta Opiłowska z Fundacji Krzyżowa dla Porozumienia Europejskiego i dr Petra Lidschreiber z RBB Rundfunk Berlin-Brandenburg.

Konferencja była podzielona na pięć paneli dyskusyjnych, w których poszczególni uczestnicy wypowiadali się na temat definicji pamięci, pamięci roku 1939 i roku 1989, kultury pamięci oraz polityki pamięci. Szczególnie dużym zainteresowaniem cieszył się panel dotyczący wyzwań upamiętniania, w którym wzięli udział prezydent Wrocławia Rafał Dutkiewicz, Markus Meckel oraz prof. Norman Davis. Wszystkie panele wywoływały żywą dyskusję. Klamrą spinającą całą konferencję były projekcje dwóch filmów. Przed otwarciem konferencji zaprezentowano film Antonii Schmidt i Wioletty Weiss „Dzień, w którym zostałem zastrzelony – Polska wspomina niemiecką napaść”, zrealizowany przez RBB. Film poprzez wspomnienia naocznych świadków napaści hitlerowskich Niemiec na Polskę ukazuje całe spektrum postaw Polaków tamtego pokolenia względem narodu niemieckiego. Po zakończeniu konferencji zaprezentowano w kinie „Warszawa” film Krzysztofa Czajki „Żegnaj, DDR! Przez Warszawę ku Wolności” zrealizowany na zlecenie Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej.

Organizatorami konferencji byli Fundacja Haus Europa w Berlinie, Centrum Studiów Niemieckich

i Europejskich im. W. Brandta Uniwersytetu Wrocławskiego, Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej oraz Fundacja Krzyżowa dla Porozumienia Europejskiego.

Patronat medialny nad konferencją sprawowało Radio Wrocław oraz RBB Rundfunk Berlin-Brandenburg.

Polska–Niemcy–Europa. Konferencja z okazji 60 rocznicy powstania Republiki Federalnej Niemiec

i demokratycznego społeczeństwa niemieckiego. Punktem wyjścia debaty była 60 rocznica uchwalenia konstytucji RFN.

W konferencji wzięli udział między innymi profesor Rita Süßmuth, przewodnicząca Bundestagu w latach 1988–1998, profesor Władysław Bartoszewski oraz profesor Alfred Grosser, francuski politolog i publicysta pochodzenia niemieckiego, wieloletni działacz na rzecz dialogu i współpracy między Niemcami a Francją.

Patronat nad konferencją objął minister spraw zagranicznych RP, Radosław Sikorski oraz konsul generalny RFN w Krakowie, dr Thomas Gläser.

Podczas panelu dyskusyjnego. Od lewej: dr Albrecht Lempp, prof. Władysław Bartoszewski, prof. dr Rita Süßmuth

Wyższa Szkoła Europejska im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie we współpracy z Fundacją Współpracy Polsko-Niemieckiej, Fundacją Konrada Adenauera w Warszawie oraz Uniwersytetem Alberta Ludwiga we Freiburgu zorganizowała w maju 2009 roku w Krakowie konferencję poświęconą 60 rocznicy powstania Republiki Federalnej Niemiec.

Konferencja zaprezentowała główne aspekty stosunków polsko-niemieckich ostatnich 60 lat oraz osiągnięcia powojennego, obywatelskiego

FWPN wsparła w 2009 roku 211 projektów naukowych i edukacyjnych w łącznej kwocie 4 982 904 zł.

Pełna lista projektów dofinansowanych w 2009 roku przez FWPN jest dostępna w internecie na naszej stronie www.fwpn.org.pl